ПИСАЦ МИЛОВАН ДАНОЈЛИЋ ЕКСКЛУЗИВНО ЗА „НАЦИЈУ”

Поновно проналажење пута

„Тешко је рећи да ли је посрнула елита повукла за собом државу, или је пропала држава одузела елити достојанство. Догодио се лом, високо су се дигли сутерени, како то, у предвечерје Првог светског рата, рече Дис. Данас су најгрлатији они које плаћа неко са стране, а циљ им је да докажу како смо нико и ништа, и како смо заслужили бомбардовање. То нам је елита по вољи и укусу страних господара. Она права, изворна, од свршетка Другог светског рата је потискивана и пригушивана, а преживљавала је захваљујући лудој храбрости појединаца (који, на жалост, не успевају да организују јединствен фронт)”

Пише: Маја Радонић

Про-сла-вље-ни је пи-сац и пе-сник, до-бит-ник нај-ви-ших књи-жев-них на-гра-да и дру-штве-них при-зна-ња, те га је из-ли-шно по-себ-но пред-ста-вља-ти. Ми-ло-ван Да-ној-лић је за-хва-лан са-го-вор-ник, ко-ји ду-бо-ко ми-сли и не так-ти-зи-ра у од-го-во-ри-ма. Се-о-ско по-ре-кло, ва-жно пре-сто-нич-ко ис-ку-ство, срп-ска отаџ-би-на и ду-го жи-вље-ње у Фран-цу-ској (ЕУ) да-ју ње-го-вим ви-ди-ци-ма по-себ-но ва-жну

уте-ме-ље-ност.

• Једном приликом сте, говорећи о свом стваралаштву, рекли да сте ви превасходно посматрач, да појаве најрадије гледате без уплитања и потом описујете, те да је то дар којим Вас је Творац обдарио. Пошто сте се недавно враћали у Француску са одмора у Србији, шта сте посебно уочили овога пута у отаџбини, како видите духовно стање код нас, а како западноевропско?

Све је као и про-шле го-ди-не, у не-што ја-чем сте-пе-ну. Исто кло-ну-ће, исто без-на-ђе, и без-из-лаз, мо-жда у фа-зи по-ми-ре-ња са суд-би-ном. Ни-ко ви-ше не ве-ру-је у мо-гућ-ност бр-зог из-ла-ска из ту-не-ла. До не-дав-но, мно-ги су оче-ки-ва-ли – што од стра-них „до-бро-тво-ра”, што од на-ших во-ђа – да их као Мој-си-је пре-ве-ду пре-ко Цр-ве-ног мо-ра, да шта-пом раз-дво-је та-ла-се и да их уве-ду у Обе-ћа-ну зе-мљу. Те на-де, да не-ко дру-ги мо-же са-вла-да-ти те-шко-ће са ко-ји-ма са-ми не успе-ва-мо да иза-ђе-мо на крај, да-нас је мно-го ма-ње. Очи-глед-но је да не по-сто-ји ча-роб-на фор-му-ла, по-зна-та не-ком-та-мо или они-ма-го-ре, ко-ју ва-ља из-го-во-ри-ти, па да се Се-зам отво-ри. Уве-ре-ње о по-сто-ја-њу та-кве фор-му-ле ми смо на-сле-ди-ли од Ти-та, ко-ји је де-це-ни-ја-ма на-пла-ћи-вао не-у-трал-ност зе-мље у раз-до-бљу „хлад-ног ра-та”. Од Гор-ба-чо-ва и Јељ-ци-на, Аме-ри-кан-ци пре-го-ва-ра-ју ди-рект-но са Ру-си-ма, на-ша по-моћ им ни-је по-треб-на. За сва-ки слу-чај, раз-би-ли су и оку-пи-ра-ли ју-го-сло-вен-ски про-стор, а и ина-че, наш ге-о-стра-те-шки по-ло-жај из-гу-био је це-ну. Не-ма чу-да ко-је ће нас спа-си-ти, до-на-ци-је пре-су-шу-ју, оно ма-ло пер-спек-тив-них фир-ми већ је рас-про-да-то. Тре-ба при-о-ну-ти на по-сао, а ми смо се од то-га од-ви-кли. Бор-ба за оп-ста-нак зна, на ма-хо-ве, да бу-де су-ро-ва, што на-шој злат-ној мла-де-жи ни-је на вре-ме уту-вље-но у гла-ву. Со-ци-јал-на др-жа-ва, ко-ја се осла-ња-ла на аме-рич-ку по-моћ и стра-не кре-ди-те, по-ка-за-ла се као лош са-вет-ник и вас-пи-тач чи-та-вих на-ра-шта-ја. Она нас је раз-ма-зи-ла, ума-њи-ла осе-ћа-ње лич-не од-го-вор-но-сти. По-врх све-га то-га, у про-це-су рас-ту-ра-ња Ју-го-сла-ви-је из-гу-би-ли смо са-мо-по-што-ва-ње, јер је ис-па-ло да смо ми, Ср-би, је-ди-ни крив-ци што је та др-жа-ва уоп-ште по-сто-ја-ла. Да би се раз-гра-ди-ла, тре-ба-ло нас је окле-ве-та-ти и оцр-ни-ти, што је успе-шно из-ве-де-но. Ве-о-ма смо оси-ро-ма-ши-ли, оста-ли без при-ја-те-ља и без са-ве-зни-ка. Век нам је про-шао у ла-жним бит-ка-ма у ко-ји-ма смо про-ли-ва-ли истин-ску крв.

НА-ТО-ПЉЕ-НИ ПСИ-ХО-ЛО-ГИ-ЈОМ БЕЗ-НА-ЂА

По-мет-ња је на-ро-чи-то вид-на у Бе-о-гра-ду, гра-ду са мно-го прох-те-ва и зах-те-ва, а без мо-гућ-но-сти да се ви-со-ке те-жње оства-ре. На се-лу се основ-не жи-вот-не по-тре-бе ма-ло лак-ше за-до-во-ља-ва-ју, иако је, с дру-ге стра-не, на-ше се-ло те-жак хро-нич-ни бо-ле-сник: оно мо-же ду-го жи-во-та-ри-ти, а да ле-ка за се-бе не на-ђе. Се-о-ска до-ма-ћин-ства су оста-ре-ла и про-ре-ђе-на, бра-ко-ви се рет-ко скла-па-ју, на-та-ли-тет је по-ра-зно пао, шко-ле се за-тва-ра-ју, рад-на сна-га оти-че у гра-до-ве и у бе-ли свет. Жи-ви-мо у др-жа-ви чи-ји је је-дан део под отво-ре-ном, а дру-ги под при-кри-ве-ном оку-па-ци-јом. Кључ-на под-руч-ја јав-ног жи-во-та – вој-ску, про-све-ту, спољ-не по-сло-ве и фи-нан-си-је – усме-ра-ва-ју спољ-њи ду-ше-бри-жни-ци, а над-гле-да-ју њи-хо-ви уну-тра-шњи по-ма-га-чи и иза-сла-ни-ци. Раз-о-ру-жа-ни смо вој-но, при-вред-но, мо-рал-но и ма-те-ри-јал-но, озбиљ-ни-ји от-пор не мо-же-мо да-ти, а не-ки љу-ди ко-ји за-у-зи-ма-ју кључ-не по-ло-жа-је у зе-мљи и не же-ле да га да-ју. На-про-тив, они оку-па-ци-ју осе-ћа-ју као при-ви-ле-ги-ју и част...

Осе-ћај да ни-смо го-спо-да-ри сво-је суд-би-не пре-нео се у све ће-ли-је на-род-ног ор-га-ни-зма, ушао у пси-ху љу-ди, до-при-нео уби-ја-њу во-ље и на-де. Све су при-че ис-при-ча-не, и све су се за-вр-ши-ле ма-њим или ве-ћим про-ма-ша-ји-ма. Оста-је је-ди-но рад, чи-ји се про-из-во-ди не мо-гу сло-бод-но из-во-зи-ти у свет, чак ни он-да кад су из-у-зет-но ква-ли-тет-ни: спољ-ни зид санк-ци-ја по-сто-јао је и пре њи-хо-вог зва-нич-ног уво-ђе-ња, и за-др-жао се по-сле зва-нич-ног уки-да-ња. Рад смо обез-вре-ди-ли ко-ли-ко смо мо-гли ми са-ми, за оста-ло се по-тру-дио стра-ни фак-тор: и онај ко би хтео да се ба-ци на по-сао не зна, да-нас, с ким и са чим и ода-кле да поч-не.

Што се ти-че За-пад-не Евро-пе, она про-ла-зи кроз дру-гу вр-сту кри-зе, и та кри-за има ма-ло за-јед-нич-ких цр-та са на-шом. За-пад-њак ви-ше бри-не за го-ли оп-ста-нак од на-шег чо-ве-ка. Ње-гов страх од оно-га што но-си су-тра-шњи-ца је ве-ћи. Гра-ђа-нин бо-га-те и раз-ви-је-не зе-мље, ка-ква је Фран-цу-ска, мо-же од да-нас до су-тра па-сти на про-сјач-ки штап, и та га мо-гућ-ност др-жи у стра-ху ко-ји ми не по-зна-је-мо. Наш чо-век је то-ли-ко ус-кра-ћен и ого-лео да ви-ше и не-ма бог-зна шта из-гу-би. Пре-ко 10 од-сто ста-нов-ни-штва у Фран-цу-ској је већ три-де-сет го-ди-на без по-сла, ди-пло-ме мно-гих фа-кул-те-та не обез-бе-ђу-ју рад-но ме-сто, све су че-шћа от-пу-шта-ња, чи-та-ве фа-бри-ке се се-ле на Да-ле-ки Ис-ток, због јев-ти-ни-је рад-не сна-ге. На За-па-ду је

по-је-ди-нац је и ина-че уса-мље-ни-ји, па је страх за одр-жа-ње ег-зи-стен-ци-је ду-бљи и ја-чи. Код нас је жи-вља по-ро-дич-на со-ли-дар-ност, ја-ча је по-ве-за-ност са се-о-ским за-ле-ђем, гра-ђа-ни се о ви-кен-ду снаб-де-ва-ју основ-ним жи-вот-ним на-мир-ни-ца-ма ко-је до-би-ја-ју од род-би-не јев-ти-но, или чак бес-плат-но. Уз све то, ли-бе-рал-ни ка-пи-та-ли-зам је, у не-ким за-пад-ним зе-мља-ма, сти-гао да се уне-ко-ли-ко ху-ма-ни-зу-је и обез-бе-ди ка-кве-та-кве усло-ве за пре-жи-вља-ва-ње со-ци-јал-но угро-же-них, док смо ми на пр-вим ко-ра-ци-ма хо-да кроз џун-глу, где пра-ви-ла игре ни-су утвр-ђе-на, па се мно-ги ста-ри-ји љу-ди, по гра-до-ви-ма, је-два пре-хра-њу-ју. Ве-ли-ки број пен-зи-о-не-ра, пре-ма јед-ној ан-ке-ти, ку-пу-је ме-со јед-ном ме-сеч-но.

Ето, то су не-ке раз-ли-ке. Те-шко је сву-да, са-мо што те-шко-ће ни-су исте.

КО-ЛАПС ИСТИН-СКЕ КУЛ-ТУ-РЕ

• Не‌ки ана‌ли‌ти‌ча‌ри број‌ним ар‌гу‌мен‌ти‌ма до‌ка‌зу‌ју да је срп‌ска кул‌ту‌ра у не‌ко‌ли‌ко го‌ди‌на сро‌за‌на на ни‌во пот‌кул‌ту‌ре и не‌кри‌тич‌ког по‌дра‌жа‌ва‌ња за‌пад‌них узо‌ра, у нај‌бо‌љем слу‌ча‌ју на ни‌во естра‌де и фол‌кло‌ра. Ка‌ко Ви оце‌њу‌је‌те ста‌ње и то‌ко‌ве у са‌вре‌ме‌ној срп‌ској кул‌ту‌ри?

Ни-сам чи-тао ра-до-ве ана-ли-ти-ча-ра ко-је по-ми-ње-те, али мо-рам ре-ћи да ми-слим ве-о-ма слич-но. Це-па-њем Ју-го-сла-ви-је до-шло је до про-вин-ци-ја-ли-за-ци-је на-шег иона-ко ску-че-ног ду-хов-ног про-сто-ра. Он је са-да раз-би-јен на шест-се-дам ге-тоа ко-ји не оп-ште из-ме-ђу се-бе, а сасвим су одво-је-ни од све-та ко-ји од не-ких не же-ли, а од дру-гих и не-ма шта да узме. Док је по-сто-ја-ла Ју-го-сла-ви-ја, у Бе-о-гра-ду су из-ла-зи-ли пре-во-ди шип-тар-ских и ма-ђар-ских пе-сни-ка, пра-ти-ли смо шта се зби-ва у Љу-бља-ни, За-гре-бу, Са-ра-је-ву, Ско-пљу и Под-го-ри-ци. Сад су се ти је-два по-сто-је-ћи ен-ти-те-ти „оса-мо-ста-ли-ли”, а они ко-ји су их пот-по-мо-гли у „оса-мо-ста-љи-ва-њу” не да-ју ни пре-би-је-не па-ре на њи-хо-во кул-тур-но ства-ра-ла-штво, ни-ти им па-да на ум да то ства-ра-ла-штво по-ка-жу у све-ту: они су

до-шли да се-бе на-ту-ре, а не да од до-мо-ро-да-ца не-што узму. Срп-ска кул-ту-ра у све-ту је у не-што бо-љем по-ло-жа-ју за-хва-љу-ју-ћи ин-ди-ви-ду-ал-ним про-до-ри-ма по-је-ди-них умет-ни-ка, али је из-ну-тра раз-гра-ђе-на и ма-те-ри-јал-но уни-ште-на, пре-пла-вље-на та-ла-си-ма соп-стве-ног при-ми-ти-ви-зма на јед-ној стра-ни, идо-ло-по-кло-нич-ки окре-ну-та пре-ма За-па-ду на дру-гој стра-ни. Сва-ко се рас-ко-мо-тио у сво-јој па-ро-хи-ји и по-ка-зу-је сво-ју жа-ло-сну имо-ви-ну; ни-ко се не сти-ди пр-вог су-се-да, по-што зна да га он не слу-ша и не гле-да. На-пу-ште-ни су стро-жи-ји кри-те-ри-ју-ми, ви-ше се не упо-ре-ђу-је-мо са нај-бо-љи-ма. Раз-вој је за-у-ста-вљен, углед-не кул-тур-не уста-но-ве пред уки-да-њем...

Ме-ри-ла су по-че-ла по-пу-шта-ти још по-чет-ком се-дам-де-се-тих, под при-ти-ском по-пу-ли-зма, да би, ка-сни-је, по-ли-ти-за-ци-ја угу-ши-ла све што је по стра-ни од днев-них су-ко-ба и ефе-мер-них зби-ва-ња. На-ша књи-жев-ност је би-ла мно-го зах-тев-ни-ја – и мно-го свет-ски-ја – у раз-до-бљу из-ме-ђу 1950. и 1970, не-го да-нас. Те-жи-ла је ви-шим ци-ље-ви-ма, и че-сто их до-сти-за-ла, и по-ред иде-о-ло-шких огра-ни-че-ња ко-ја су јој спу-та-ва-ла пун за-мах. Као да је ре-ла-тив-на не-сло-бо-да, под ко-му-ни-сти-ма, би-ла под-сти-цај-ни-ја од пу-не а сте-рил-не сло-бо-де. Углед-ни кри-ти-ча-ри пи-шу ла-ска-ве пре-по-ру-ке сум-њи-вим ру-ко-пи-си-ма и без-вред-ним збир-ка-ма по-е-зи-је, е да би за-ра-ди-ли ко-ју сто-ти-ну евра. Ин-те-лек-ту-ал-ни рад и умет-нич-ка оства-ре-ња го-ди-на-ма се не хо-но-ри-шу. Хо-но-рар ни-је не-што што слу-жи ауто-ру ис-кљу-чи-во за одр-жа-ва-ње ег-зи-стен-ци-је. Он је и је-дан од об-ли-ка вред-но-ва-ња ства-ра-ла-штва, по-тврда ње-го-ве дру-штве-не ко-ри-сно-сти и по-треб-но-сти. По-што сво-ја де-ла усту-па-мо буд-за-што, или бес-плат-но, до-бро је да су и ова-ква ка-ква су. Чи-та-лач-ка пу-бли-ка је оси-ро-ма-ши-ла, а но-ви бо-га-та-ши не-ма-ју оби-чај да ку-пу-ју књи-ге.

ВИ-СО-КО СЕ ДИ-ГЛИ СУ-ТЕ-РЕ-НИ

• Српско питање је, кажу, превасходно државно питање и питање елите. Знамо у каквом нам је стању држава, а шта је данас са елитом?

И др-жа-ва је сли-ка и при-ли-ка сво-јих иза-бра-ни-ка. Те-шко је ре-ћи да ли је по-ср-ну-ла ели-та по-ву-кла за со-бом др-жа-ву, или је про-па-ла др-жа-ва од-у-зе-ла ели-ти до-сто-јан-ство. До-го-дио се лом, ви-со-ко су се ди-гли су-те-ре-ни, ка-ко то, у пред-ве-чер-је Пр-вог свет-ског ра-та, ре-че Дис. Да-нас су нај-гр-ла-ти-ји они ко-је пла-ћа не-ко са стра-не, а циљ им је да до-ка-жу ка-ко смо ни-ко и ни-шта, и ка-ко смо за-слу-жи-ли бом-бар-до-ва-ње. То нам је ели-та по во-љи и уку-су стра-них го-спо-да-ра. Она пра-ва, из-вор-на, од свр-шет-ка Дру-гог свет-ског ра-та је по-ти-ски-ва-на и при-гу-ши-ва-на, а пре-жи-вља-ва-ла је за-хва-љу-ју-ћи лу-дој хра-бро-сти по-је-ди-на-ца (ко-ји, на жа-лост, не успе-ва-ју да ор-га-ни-зу-ју је-дин-ствен фронт). Вој-ска је обез-гла-вље-на, нај-бо-љи офи-ци-ри окри-вље-ни што су уоп-ште по-ку-ша-ли да бра-не зе-мљу, Цр-ква је на уда-ру оних ко-ји-ма сме-та ње-но ве-ко-ви-ма до-ка-зи-ва-но ро-до-љу-бље, док се Ака-де-ми-ји на-у-ка при-пи-су-је аутор-ство но-вог *Mein Kamp-fa*. Љу-ди ко-ји ужи-ва-ју нај-ве-ће по-ве-ре-ње у на-ро-ду про-гла-ше-ни су, пре су-ђе-ња, за рат-не зло-чин-це. О ка-квој ели-ти ту, уоп-ште, мо-же би-ти го-во-ра? Њу би да за-ме-не ин-те-лек-ту-ал-ни бес-при-зор-ни-ци,
the-ir ma-ster's vo-i-ces
, ко-ји сла-сно пљу-ју на све што ни-су у ста-њу да осе-те и схва-те. Не-вла-ди-не ор-га-ни-за-ци-је у до-но-ше-њу оце-на и пре-су-да на-сту-па-ју са-мо-у-ве-ре-ни-је од Вла-де, а че-сто, из ино-стран-ства, има-ју ја-чу по-др-шку. Ели-та по аме-рич-ком уку-су је ли-ше-на оп-штег обра-зо-ва-ња, не-кул-тур-на и ана-ци-о-нал-на, на-ту-ца ен-гле-ски и раз-у-ме се је-ди-но у ком-пју-те-ре. Има му-дрих љу-ди и у Цр-кви, и у Вој-сци, и у Вла-ди, али ово ни-је њи-хо-во вре-ме. Све што мо-гу је да огра-ни-че што-ту.

• План „де на ци фи ка ци је", „уни фор ми за ци је" и „лу стра ци је" у Ср би ји, тврд е упу ће ни, спро во ди се пу тем ме ди ја и пре ра спо де ле нов ца, али и сво ђе њем срп ског из да ва штва на не ко ли ко моћ них мо но по ли ста и де се ти не не моћ них мар ги на ла ца. Ка ква су Ва ша нај но ви ја ис ку ства са на шим из да ва чи ма, да ли се пре по зна је так ав план?

Тре-ба, нај-пре, при-ме-ти-ти да о „де-на-ци-фи-ка-ци-ји" Ср-ба го-во-ре они ко-ји су ис-тре-би-ли ин-ди-јан-ска пле-ме-на у Се-вер-ној и Ју-жној Аме-ри-ци, из-ми-сли-ли Да-хау и Аушвиц, по-би-ли на сто-ти-не хи-ља-да ци-ви-ла у Дре-зде-ну и Хи-ро-ши-ми, по-се-ја-ли гро-бља од Ал-жи-ра до Ви-јет-на-ма, од Ира-ка до Ста-љин-гра-да и Ле-њин-гра-да, за-тро-ва-ли чи-та-ве зе-мље осла-бље-ним ура-ном. У ра-ту не-ма не-ду-жних, по-го-то-во их не-ма у гра-ђан-ском ра-ту, али Ср-би су, у вр-ше-њу зло-чи-на, ди-ле-тан-ти и не-ви-на-шца у од-но-су на оне ко-ји им да-нас чи-та-ју лек-ци-је. И ва-ра-ју се, ве-о-ма се ва-ра-ју, ако ми-сле да ће уве-ли-ча-ва-њем на-ших

не-де-ла за-та-шка-ти соп-стве-на, учи-ње-на у пла-не-тар-ним раз-ме-ра-ма. Скло-ност не-ких кур-ви да про-по-ве-да-ју мо-рал спа-да у ве-ћа из-о-па-че-ња људ-ске при-ро-де. Ако већ мо-ра-мо тр-пе-ти ду-хов-но на-си-ље, а из-гле-да да мо-ра-мо, ни-смо ду-жни да при-хва-та-мо ло-ги-ку на-сил-ни-ка. То се, ако се не ва-рам, зо-ве *сток-холм-ски син-дром* – опет је-дан за-пад-њач-ки изум.

РА-ЧУ-НИ-ЦЕ БЕЗ КРЧ-МА-РА

Ме-ди-ји? Има их ра-зних, јед-ни су по-гну-ли гла-ву, то су они ко-ји би да удо-во-ље стра-ним на-ру-чи-о-ци-ма; дру-ги је др-же при-лич-но ви-со-ко, по-што их из-др-жа-ва на-ша чи-та-лач-ка пу-бли-ка, па жи-ве од про-да-је. Ко-ло-ни-за-ци-ја не-ких гла-си-ла је очи-глед-на, а још је вид-ни-ја на ули-ца-ма. Лин-гви-стич-ка оку-па-ци-ја Бе-о-гра-да ја-ча је не-го под Тур-ци-ма и Нем-ци-ма, а по-сте-пе-но про-ди-ре и у уну-тра-шњост. На ула-зу у Љиг, сре-ди-ном ав-гу-ста, ви-део сам плат-но ду-жи-не се-дам ме-та-ра, ока-че-но из-над Ибар-ске ма-ги-стра-ле, на ко-јем је пи-са-ло WEL-KO-ME TO THE HO-ME OF VO-DA-VO-DA. Кроз љи-шку оп-шти-ну про-ла-зи вр-ло ма-ло стра-на-ца, и са-свим је не-ја-сно ко-ме се про-дав-ци „Во-да-Во-де" обра-ћа-ју – Ср-би-ма сва-ка-ко не! Ви-дев-ши ону па-ро-лу, по-сти-део сам се што знам ен-гле-ски, што сам га икад учио.

У слич-ном по-ло-жа-ју су и из-да-ва-чи, са-мо што оне не-за-ви-сне чи-та-лач-ка пу-бли-ка ни-је у ста-њу да из-др-жа-ва, књи-ге су ску-пље од но-ви-на. Ста-ре из-да-вач-ке ку-ће су про-па-ле, но-ве се ни-су ухо-да-ле, а др-жа-ва не-ма сред-ста-ва ко-ји-ма би ути-ца-ла на из-да-вач-ке пла-но-ве и кул-тур-ну по-ли-ти-ку. То се ра-ди и у бо-га-тим европ-ским зе-мља-ма, као што је Фран-цу-ска: не-ке се ства-ри не пре-пу-шта-ју ме-ха-ни-зму тр-жи-шта, не-го се до-ти-ра-ју. Код нас, с об-зи-ром на ма-те-ри-јал-не при-ли-ке, та-ква ин-тер-вен-ци-ја је нео-п-ход-на, а стал-но ка-сни...

Мо-ја лич-на ис-ку-ства су ло-ша, али то ни-је ва-жно.

• У речнику овдашњих политичара, али и већег дела јавности, Европска Унија добија статус готово свете речи, а мистификације око евентуалног уласка наше земље у ЕУ не јењавају. Будући да живите и радите у ЕУ, и с обзиром на француско и холандско *Не!* европском уставу, како Вам изгледа наш евентуални улазак у Заједницу и које су стварне последице тог корака?

Европ-ска за-јед-ни-ца је, пре све-га, сло-бод-на ца-рин-ска зо-на раз-ви-је-них и бо-га-тих. Би-ло би ле-по кад би нас при-пу-сти-ли, лак-ше би-смо пла-си-ра-ли део на-ших про-из-во-да и убр-за-ли раз-вој, али бо-га-ти за то не-ма-ју ин-те-ре-са. Они гле-да-ју ка-ко би на-ма не-што про-да-ли, а не ка-ко да од нас ку-пе оно што већ има-ју код ку-ће. Све оста-ло је по-ли-ти-ка, у ло-шем сми-слу те ре-чи: уце-не, ла-жна обе-ћа-ња, нео-сно-ва-не на-де, ра-чу-ни-це без крч-ма-ра, и фик-ци-ја на-лик на ону о сре-ћ-ној бу-дућ-но-сти, ко-ју су нам не-кад обе-ћа-ва-ли ко-му-ни-сти. Опет се вра-ћа-мо на по-че-так, на при-чу о чу-ду...

ПРЕ-ПО-ЗНА-ВА-ЊЕ ДВЕ ЕВРО-ПЕ

Да-ка-ко, има прак-тич-них до-стиг-ну-ћа ко-ја од Евро-пе сва-ка-ко тре-ба пре-у-зи-ма-ти, не-за-ви-сно од то-га хо-ће ли нас она при-ми-ти у сво-је члан-ство, или не-ће. Та би-смо до-стиг-ну-ћа мо-гли пре-у-зи-ма-ти и од Швај-цар-ске, Нор-ве-шке, Ја-па-на или Ка-на-де, зе-ма-ља ко-је ни-су у Уни-ји. Што-та је што уче-ње ни-смо по-че-ли мно-го ра-ни-је, до-бро-вољ-но, не-го се то из-во-ди под при-си-лом и на бр-зи-ну, она-ко ка-ко то већ чи-не ло-ши ђа-ци, ко-ји уче за ис-пит и због оце-на. Европ-ско за-ко-но-дав-ство је сва-ка-ко бо-ље од бро-зов-ског. То је Ср-би-ма би-ло ја-сно кра-јем XIX и по-чет-ком XX ве-ка – да су европ-ски за-ко-ни бо-љи од тур-ских – па су се у пи-са-њу Уста-ва угле-да-ли на Бел-ги-ју. Има-ло би се шта на-у-чи-ти и у уре-ђе-њу школ-ства, здрав-ства, јав-них слу-жби, суд-ства, са-о-бра-ћа-ја, одр-жа-ва-ња стам-бе-них згра-да, за-шти-ти жи-вот-не сре-ди-не, као и у по-што-ва-њу фор-мал-них људ-ских пра-ва, ко-ја су у Евро-пи за-шти-ће-ни-ја не-го код нас. Ба-ца-њем сме-ћа на

све стра-не Ср-би-ја је пре-тво-ре-на у сме-тли-ште, и уво-ђе-ње европ-ских стан-дар-да ту је про-сто нео-п-ход-но. Ту, ци-ви-ли-зо-ва-ну Евро-пу тре-ба сле-ди-ти без окле-ва-ња, у на-шем нај-бо-љем ин-те-ре-су.

С дру-ге стра-не, зна-мо и ону дру-гу Евро-пу, ко-ја се да-нас на Ко-со-ву по-на-ша ба-ха-то и не-ци-ви-ли-зо-ва-но, об-ма-њу-ју-ћи и нас, и се-бе, и са-ме Ал-бан-це. Она не зна, или не-ће да зна, да је сте-пен ауто-но-ми-је ка-кав су на-ши Ал-бан-ци има-ли на Ко-со-ву не-за-ми-слив у по-кра-ји-на-ма да-на-шње Евро-пе. Евро-па се, на Ко-со-ву, за-ла-же да се Ал-бан-ци-ма да-ју пра-ва ко-ја су они, пре по-бу-не, мо-гли ужи-ва-ти, али су им би-ла не-до-вољ-на, по-што су те-жи-ли не-за-ви-сној др-жа-ви. То су не-по-што-на по-сла, и од та-кве Евро-пе не тре-ба оче-ки-ва-ти ни-шта до-бро.

По-ли-тич-ки, Евро-па је скуп ро-го-ва у вре-ћи, без ду-хов-ног и кул-тур-ног је-дин-ства, и ту не сме-мо има-ти илу-зи-ја. Еко-ном-ски, и по-ред ап-со-лут-не вла-да-ви-не ве-ли-ког ка-пи-та-ла, она нам пру-жа не-сум-њи-ве шан-се – њих сва-ка-ко има на уму Во-ји-слав Ко-шту-ни-ца, је-ди-ни наш по-ли-ти-чар чи-ји је при-ступ овом пи-та-њу ре-а-ли-сти-чан и са-др-жа-јан. Ула-зак у Уни-ју би окон-чао на-ше жи-во-та-ре-ње под санк-ци-ја-ма, и по-мо-гао нам да ста-не-мо на но-ге, под усло-вом да са-ми, прет-ход-но, уло-жи-мо над-људ-ски труд.

Фран-цу-ско и хо-ланд-ско *Не!* на-цр-ту Уста-ва да-то је у от-по-ру пре-ма ка-пи-та-ли-стич-кој ви-зи-ји Евро-пе. Ми та-кво опи-ра-ње се-би не мо-же-мо до-зво-ли-ти: ми пре-кли-ње-мо Ве-ли-ки Ка-пи-тал да нам уђе у ку-ћу и да нас поч-не екс-пло-а-ти-са-ти, у на-ди да ће-мо, уз пут, од то-га ви-де-ти не-ку вај-ду; си-ро-мах се мо-ра нај-пре обо-га-ти-ти, да би по-том уви-део не-ка зла ко-ја но-вац но-си са со-бом...

ЉУ-ДИ ОД ЈЕД-НЕ ДА-СКЕ

• У Вашим делима уочљив је, још одавно, став који данас називамо „антиглобализам" (направно, не декларативан). Шта је, по Вама, стварни смисао глобализације и како се одражава на свакодневни живот?

Не мо-же-мо са-ми ни ми-мо све-та, а опет, мо-ра-мо во-ди-ти ра-чу-на да се не уда-ви-мо у ње-го-вом вр-тло-гу. Гло-ба-ли-за-ци-ја је ши-ре-ње ка-пи-та-ла пре-ко др-жав-них и на-ци-о-нал-них гра-ни-ца, и ми смо, у том про-це-су, по си-ли ства-ри, по на-шем по-ло-жа-ју, оба-зрив парт-нер и па-си-ван при-ма-лац. Та-кав нам је по-ло-жај, то-ли-ка нам је сна-га. Пи-та-ње се, за нас, ова-ко по-ста-вља: ка-ко при-ћи тој ва-три и огре-ја-ти се, а не опр-жи-ти пр-сте? По-сто-ји гло-ба-ли-зам свет-ског ду-ха, а по-сто-ји и гло-ба-ли-зам цу-на-ми-ја и овог ура-га-на ко-ји је опу-сто-шио Њу Ор-ле-анс. И Љиг је, ин-тер-не-том, ве-зан за цео свет, али за-сад са-мо као при-ма-лац. Да по-ну-ди не-ма бог-зна шта. На-ша шљи-во-ви-ца је нај-че-шће ве-штач-ка, а кај-мак, у Евро-пи, не-ма име ко-је ужи-ва код нас. Ку-ку-руз, сви-ње и су-ве шљи-ве? За њи-хов се углед тек тре-ба из-бо-ри-ти. Осла-би-ли смо из-ну-тра, по-ста-ли смо лак плен за сва-ку свет-ску алу...

• Поред духа провинцијализма који све више продире у нашу културу, настављају се и нове поделе, рецимо, на „урбано" и „рурално", с тим што све „рурално" унапред добија негативан предзнак. Изгледа да се настављља и отпадање дела српског народа од својих корена, упорно негирање и покушај бекства од себе и свог, у највећем делу, сеоског порекла. Како тумачите ту парадоксалну појаву и какве су њене последице?

До-ста сам о то-ме пи-сао и не бих же-лео да се по-на-вљам. Но-вост је ова по-де-ла на на-ци-о-на-ли-сте и мон-ди-ја-ли-сте, ко-ја је ја-ло-ва и ван-жи-вот-на. До-ду-ше, има мон-ди-ја-ли-ста и мон-ди-ја-ли-ста. Један-ни то про-по-ве-да-ју за па-ре, или у на-ди да ће до-би-ти ко-ју па-ру, а дру-ги из убе-ђе-ња. Они пр-ви су до-стој-ни са-жа-ље-ња и пре-зи-ра, а ове дру-ге не раз-у-мем. Па и ја сам мон-ди-ја-ли-ста, и то де-це-ни-ја-ма већ! У ства-ри, ја сам исто-вре-ме-но на-ци-о-на-ли-ста и ин-тер-на-ци-о-на-ли-ста, срп-ски ро-до-љуб и гра-ђа-нин све-та. Пре-во-дио сам ве-ли-ке пе-сни-ке са не-ко-ли-ко је-зи-ка, об-и-шао сам по-ла пла-не-те свим мо-гу-ћим пре-во-зним сред-ства-ма, укљу-чу-ју-ћи пе-ша-че-ње и ауто-стоп. Ко ни-је у ста-њу да но-си у се-би мон-ди-ја-ли-зам и ода-ност свом за-ви-ча-ју, тај је сла-бић и си-ро-ма-шак, чо-век на-пра-вљен од јед-не је-ди-не да-ске! На-ши мон-ди-ја-ли-сти че-сто ми-сле да ће се укљу-чи-ти у свет та-ко што ће ома-ло-ва-жа-ва-ти сво-је род-но се-ло. Та ма-ло-ум-на бал-кан-ска ис-кљу-чи-вост, где би сва-ка стра-на да за-пу-ши уста оној дру-гој! Мон-ди-ја-ли-ста ко-га не ко-ри-гу-је ја-ко на-ци-о-нал-но осе-ћа-ње, и на-ци-о-на-ли-ста ко-ји је глув за ши-ро-ки Бож-ји свет, те-шки су ду-хов-ни ин-ва-ли-ди. Ка-ква крат-ко-ви-дост! Ми смо ису-ви-ше ма-ли на-род

да би-смо но-си-ли то-ли-ку рас-це-пље-ност без опа-сно-сти по оп-ста-нак.

СР-БИ-ЈА И ЕВРО-ПА

• Ка ко би да нас, по Ва шем ми шље њу, тре ба ло да из гле да истин ски су срет Ср би је и Евро пе, обо стра но ко ри стан и ства ра лач ки?

Ми мо-ра-мо пре-ћи пре-ко оно-га што се де-ша-ва-ло у по-след-њој де-це-ни-ји XX ве-ка, а да, опет, ни-кад не за-бо-ра-ви-мо. Евро-па би мо-гла да се по-тру-ди да схва-ти Ср-би-ју: ка-кви смо да смо, ми смо део ње-не суд-би-не. На Евро-пи је да уви-ди сво-ју гре-шку, па ма-кар је и не при-зна-ла јав-но; да нам вра-ти част и до-сто-јан-ство и све дру-го што је ола-ко узе-ла, пре-ви-де-ла, од-ба-ци-ла или при-ми-ла здра-во за го-то-во, без про-ве-ра-ва-ња и кри-тич-ког ис-пи-ти-ва-ња. По-ка-за-ло се да лу-де по-вре-ме-но хва-та лу-ди-ло мр-жње, па су им Ср-би би-ли до-бро до-шли да ту по-тре-бу на не-ком ис-ка-ле. О, да, и ми но-си-мо не-што кри-ви-це за оно што нас је сна-шло, али је кри-ви-ца ја-чих сра-змер-но ве-ћа. Од на-ших гре-хо-ва ми ће-мо се очи-сти-ти ако нас оста-ве на ми-ру, ако пре-ста-ну да нас уце-њу-ју и то-ва-ре нам и оно за шта је-смо, и још ви-ше оно дру-го, за шта ни-смо кри-ви. Са-да је од-нос не-здрав, због ба-ха-то-сти и зле во-ље и ис-кљу-чи-во-сти и при-стра-сно-сти ту-жи-ла-ца, ко-ји су исто-вре-ме-но и су-ди-је, и фи-нан-си-је-ри суд-ских трошкова, и не-при-ја-те-љи из ра-та ко-ји нам је био на-мет-нут.

Сад бар зна-мо да не-ма при-ја-те-ље-ва-ња ме-ђу др-жа-ва-ма и на-ро-ди-ма. Осло-бо-ди-ли смо се јед-не јев-ти-не, ро-ман-ти-чар-ске за-блу-де, а то је до-бро.

• Сви смо све сни да је ста ње у Ср би ји ве о ма те шко и ком пли ко ва но, на го то во свим по ља ма жи во та. Ви ди те ли из лаз из ове си ту а ци је, пут из ме ђу ре ал но сти и на де?

Не знам где је тај пут; кад бих знао, ба-цио бих се у по-ли-тич-ку ак-ци-ју. Мо-гу по-не-што ре-ћи из лич-ног ис-ку-ства: од сво-је де-се-те го-ди-не по-ма-гао сам у кућ-ним и пољ-ским ра-до-ви-ма, на-по-ре-до са уче-њем лек-ци-ја по-ред пе-тро-леј-ске лам-пе. У ше-сна-е-стој сам оти-шао од ку-ће, и од он-да сам се-бе из-др-жа-вам. Ра-дио сам сва-ко-ја-ке по-сло-ве и, за-ра-ђу-ју-ћи за жи-вот, за-вр-шио гимназију и ди-пло-ми-рао на фа-кул-те-ту. Ше-зде-сет го-ди-на сам пре-ту-рио пре-ко гла-ве као про-ле-тер, и умре-ћу као про-ле-тер. Не-ке од об-ја-вље-них књи-га до-не-ле су ми и нов-ца, до-би-јао сам на-гра-де, али сам се увек осе-ћао као го-ља и бес-кућ-ник ко-ји се сва-ког да-на мо-ра из-но-ва бо-ри-ти за пар-че хле-ба. Ја сам рад-ник и раз-у-мем је-ди-но љу-де ко-ји ра-де, бор-це и пре-га-о-це; не-мам слу-ха за па-ра-зит-ску кук-ња-ву. Ни-шта ми у овом гу-ра-вом све-ту ни-је би-ло за-га-ран-то-ва-но. Оп-стао сам, у Бе-о-гра-ду и у Па-ри-зу, и под сва-ким не-бом, где сам ду-же или кра-ће бо-ра-вио. Во-лео сам жи-вот, и жи-вот ми је уз-вра-ћао нео-п-ход-ним бла-го-да-ти-ма...

На-ше пи-та-ње је про-сто, и те-шко ре-ши-во: ка-ко, по-но-во, на-ћи пут у жи-вот, ка-ко об-но-ви-ти рад, ра-ђа-ње, ра-до-ва-ње... Ни-ка-ква чу-де-са нас не-ће по-хо-ди-ти са стра-не. Са-мо по-сто-ја-ње је чу-до, чу-до је на сва-ком ко-ра-ку око нас, чу-до је у на-ма. Мо-ра-мо од-ба-ци-ти ни-хи-ли-зам, ко-ји је код нас ве-о-ма ра-ши-рен. Сва-ко о сва-ком го-во-ри ло-ше, а то је стра-шно...

Ја се ра-ду-јем сва-ком и сва-чи-јем ра-ду. Жи-вот је те-жак по-ду-хват, сва-ко-днев-но ис-ку-ше-ње. Ми смо окре-ну-ли ле-ђа тој исти-ни, и она сад узи-ма да-нак за нео-збиљ-ност и по-вр-шност. Жи-вот је иза-зов и му-ка, а са-вла-ђи-ва-ње те-шко-ћа да-је му из-у-зет-ну вред-ност, ле-по-ту и драж. <

(Сеп-тем-бар 2005)